

Chráněná území vyhrazená pro odběr vody pro lidskou spotřebu a jejich role v plánech povodí

RNDr. Hana Prchalová

Výzkumný ústav vodohospodářský TGM, v.v.i..

hana.prchalova@vuv.cz

Od roku 2003 se v České republice zpracovávají plány povodí podle Rámcové směrnice o vodě. I když první šestileté plány (pro jednotlivá dílčí povodí) byly přijaty v prosinci 2009, dosud se mezi vodohospodáři poměrně málo ví o jejich smyslu, obsahu a jednotlivých pojmech.

To se týká také chráněných území, vyhrazených pro odběry vody pro lidskou potřebu (tedy pro odběry pitné vody). Podle Rámcové směrnice o vodě jsou to vodní útvary využívané pro odběr vody určené pro lidskou spotřebu, pokud poskytují průměrně více než 10 m³ vody za den, nebo slouží více než 50 osobám (což znamená všechny vodní útvary, kde je alespoň jeden odběr pro hromadné zásobování) a nebo vodní útvary uvažované pro tento účel.

Pro lepší pochopení je nutné zopakovat některé principy plánů povodí.

Zjednodušeně řečeno, cílem plánů povodí je dosáhnout dobrého stavu útvarů povrchových a podzemních vod. Týká se to všech vod (bez ohledu, jestli jsou nějak využívány člověkem nebo ne) a dobrý stav je definován tak, že ovlivnění lidskou činností by nemělo znemožňovat veškeré funkce vodních ekosystémů. U povrchových vod je kladen důraz na biologická společenství, u podzemních vod je sice jako základní požadavek užívání pitných vod, ale musí také respektovat požadavky na dobrý stav souvisejících povrchových vod.

Užívání vod se v plánech povodí týká všech lidských činností, souvisejících přímo či nepřímo s vodou – kromě odběrů vod je to třeba používání hnojiv a pesticidů v zemědělství, zásahy do průchodnosti toků či úpravy břehů a koryta vodních toků. Plány povodí neřeší potřeby užívání – to bylo dříve obsaženo ve státních vodohospodářských plánech a dnes se objevuje v různých koncepčních dokumentech, jako jsou plány rozvoje vodovodů a kanalizací, Koncepce ochrany před následky sucha pro území České republiky či Národní akční plán pro energii z obnovitelných zdrojů.

Užívání vod je v plánech chápáno jako významný lidský vliv, který může způsobit nedosažení dobrého stavu (např. znečištění vody ze zemědělství či nadměrné odběry), zároveň ale díky užívání mohou obsahovat specifické požadavky na dobrý stav.

Odběry podzemních vod pro pitné účely tudíž mohou být regulovány, aby vodní útvary mohly dosáhnout dobrý kvantitativní (podzemní vody) či ekologický stav (povrchové vody) – to ale již v praxi známe – odběry by neměly převyšovat možnosti doplňování přírodních zdrojů, případně by neměly způsobovat významný pokles průtoků v souvisejících povrchových vodách, případně způsobovat pokles hladin v chráněných suchozemských ekosystémech, které jsou na hladině podzemních vod závislé.

Na druhou stranu pro existující či plánované odběry pro pitné účely je možné stanovovat další požadavky na dobrý chemický (podzemní i povrchové vody) či ekologický stav (povrchové vody). Limity dobrého stavu fyzikálně-chemických a chemických ukazatelů pro povrchové a podzemní vody musí být dosaženy ve všech reprezentativních monitorovacích místech, bez ohledu na to, jestli je tam voda využívána či ne – dobrý stav se tedy týká veškerých povrchových a podzemních vod. Specifické požadavky na chráněná území pro odběry pitné vody však podle Rámcové směrnice musí být splněny v lokalitách, kde jsou

odběry realizovány či se jejich odběr plánuje (což se pro některé útvary podzemních vod může týkat až několika set lokalit). K tomu mohou sloužit ochranná pásma vodních zdrojů, respektive omezování hospodaření v nich, případně CHOPAVY.

Dobry chemicky stav podzemních vod je v ČR definován pro cca 55 ukazatelů – kromě běžných polutantů, jako jsou dusičnany, dusitany, chloridy a sírany jsou to tzv. prioritní a nebezpečné látky, které se vyskytují ve zvýšených koncentracích v podzemních vodách (např. těžké kovy, polyaromatické uhlovodíky nebo trichlormetan) a značný počet pesticidů a jejich metabolitů. Jejich limity jsou buď stejně přísné, jako je požadavek pro pitné vody, ale častěji přísnější (kvůli souvisejícím povrchovým vodám). Jen pro chloridy a sírany je limit – s ohledem na přirozené pozadí – vyšší. Pro odběry podzemních vod tedy není potřeba zpřísňovat limity dobrého stavu podzemních vod, specifické požadavky se však odvíjejí od upravitelnosti surové vody – důraz kladen na ukazatele, které se obtížně upravují a jsou nebezpečné pro člověka. Pro ně by měl být uplatněn požadavek na nezhoršování jakosti vod – hodnocení trendů.

Jak ale může hodnocení chráněných území pro odběry pro lidskou spotřebu pomoci při problémech se znečištěnou podzemní vodou?

Podle Rámcové směrnice o vodách je povinnost hodnotit každých 6 let ekologický, chemický a kvantitativní stav všech vodních útvarů včetně chráněných území. V případě, že stav některého útvaru či chráněného území není dobrý, musí být identifikovány příslušné antropogenní vlivy, které to způsobily, a na ně navrhnout příslušná opatření. Současně musí být zpracovány plány povodí, kde jsou uvedeny všechny tyto výsledky (včetně prognózy doby dosažení dobrého stavu) a zveřejnit je k připomínkám veřejnosti. Navržená a schválená opatření je třeba realizovat do 3 let od doby schválení plánu a zpracovat zprávu o pokroku realizace opatření.

Pro zlepšení jakosti podzemních vod by to tedy mělo stačit. Praxe v ČR je však bohužel odlišná – ačkoliv již proběhlo dvoje oficiální hodnocení stavu (k roku 2009 a k roku 2015, další proběhne letos), hodnocení chráněných území v nich nebylo obsaženo (a pravděpodobně nebude ani letos). Důvodem jsou nedostupná data o surové vodě, respektive nebyla k dispozici v podobě pro hromadné zpracování. Dalším důvodem je to, že plány povodí dosud nebyly používány vodoprávními orgány a v neposlední řadě opatření, navrhovaná v plánech, často nereagují dostatečně na antropogenní vlivy. Navíc podle posledních podkladů pro zprávu o pokroku realizace, více jak polovina opatření nebyla dosud zahájena (měla být realizována do konce roku 2018).